

УДК 37.012–057.874:371.26:78.07

Jarosław Chaciński

Akademia Pomorska w Słupsku
(Polska)

Ярослав Хаціньський

Поморська академія в Слупську
(Польща)

**WYNIKI BADAŃ TESTU SPRAWDZAJĄCEGO OSIĄGNIĘCIA
SŁUCHOWE ORAZ WIEDZĘ UCZNIÓW Z ZAKRESU KULTUR
MUZYCZNYCH – POLSKIEJ, NIEMIECKIEJ, UKRAIŃSKIEJ I
ŻYDOWSKIEJ**

**РЕЗУЛЬТАТИ ТЕСТОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО СЛУХОВИХ
ДОСЯГНЕНЬ І ЗНАНЬ УЧНІВ У СФЕРІ МУЗИЧНИХ КУЛЬТУР –
ПОЛЬСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРЕЙСЬКОЇ**

У статті презентовано загальні результати порівняльних досліджень, проведених після реалізації експериментальної програми в гімназіях Польщі, Німеччини та України. Охарактеризовано зміст програми, що складалась із тематичних блоків, найбільш характерних музичних творів і жанрів (національних і європейських гімнів, народної музики та її стилізації, сакральної музики та знаних композиторських творів). Показано, що окрім культур країн, охоплених експериментальною програмою, вивчалась єврейська культура, яка становить виразний історичний контекст для цієї частини Європи й містить в собі високі художні та гуманістичні цінності.

У статті фрагментарно представлено результати тестів, що дозволяють верифікувати ефективність реалізації експериментальної програми «Музика чотирьох музичних культур». Стверджується, що знання про них відображають історико-культурні зв'язки між європейськими країнами й будуть корисні школярам.

Ключові слова: експериментальна авторська програма «Музика чотирьох культур – польської, німецької, української та єврейської», результати слухового тесту, результати знанневого тесту.

Jednym z najważniejszych założeń programu eksperymentalnego «Czterech Kultur Muzycznych» realizowanego w szkołach w Polsce, Niemczech i na Ukrainie było przekonanie, że wśród sformułowanych w nim celów edukacji międzykulturowej, najbardziej istotne są te, które dotyczą wiedzy i umiejętności. Aby uczniowie szkoły ogólnokształcącej mogli ukształtować w sobie jakiegokolwiek przekonania wobec obcej kultury, w tym również do tego, co kultura ta wniosła np. do tworzenia się tożsamości europejskiej w sferze muzyki, powinni ją przede wszystkim zrozumieć. Oczywiście proces uczenia się muzyki w jakimkolwiek zakresie, aby był skuteczny, musi wspierać się także na jej pozytywnym postrzeganiu. Taką postawę należy spróbować w uczniu wyzwolić już od samego początku. Nie jest to proces łatwy, gdyż każde intencjonalne poznawanie, jako uczenie się, kształcenie, zarówno formalne, jak i nieformalne, w której występuje wyraźnie wyeksponowany kontekst kulturowy, nasycony jest nabytymi wcześniej drogą edukacji lub socjalizacji stereotypami. Są one często bezrefleksyjnie przez ucznia powtarzane i wywołują niepożądane negatywne emocje do osób, zjawisk, przedmiotów itd. Twórcy podstaw hermeneutyki w kształceniu muzycznym (Ehrenforth, Richter)¹ zwracają uwagę na silny wpływ środowiska, w którym wrostamy, na dalszy przebieg naszej edukacji. Młody człowiek, poznając inną kulturę muzyczną, zwykle odnosi ją, do uprzednio nabytego pierwotnego rozumienia, a więc opiera ją o własną wielowarstwową tożsamość kulturowo-estetyczną. W czasach globalizacji oraz rozwiniętej medializacji² (przy pomocy głównego medium internetu) tożsamość etniczno-narodowa, jako wynik wrastania we własną kulturę, zaczyna się nieco rozmywać, co pomimo pewnych pozytywnych efektów (łatwość dotarcia do rozmaitych fenomenów muzycznych) niesie niebezpieczeństwo utraty świadomości własnych korzeni kulturowych, a przez to uczyni dorastającego człowieka mniej refleksyjnym oraz bardzo powierzchownych w odbiorze uniwersalnych wartości humanistycznych. Prowadząc eksperymentalny program autorski «Muzyka czterech kultur – polskiej, niemieckiej, ukraińskiej i żydowskiej» wyeksponowałem postawę pedagogiczną, w której najistotniejsze są następujące założenia:

¹Por. Ehrenforth, Karl Heinrich, *Verstehen und Auslegen. Die hermeneutischen Grundlagen einer Lehre von der didaktischen Interpretation von Musik*. Frankfurt am Main, Berlin, München: Diesterweg 1971 oraz Richter, Christoph *Theorie und Praxis der didaktischen Interpretation von Musik*. Frankfurt am Main, Berlin, München: Diesterweg, (1976).

²Szerzej na ten temat: W: (red.) Helms, Siegmund, *Musikpädagogik zwischen Rigonalisierung, Europäisierung und Globalisierung*, Kassel 2000.

1. Uczeń powinien poznawać najpierw swoją własną kulturę muzyczną, opartą na świadomości kultury – duchowej, ludowej, narodowej, religijnej oraz obywatelsko - państwowej, aby na tej podstawie mógł utworzyć sobie warsztat poznawania innych kultur w tych samych aspektach.

2. Uczeń poznawszy własną kulturę muzyczną powinien jednakże wyzwolić się z negatywnych stereotypów myślenia o innych kulturach, które nieświadomie przyswoił w procesach socjalizacji. (Mam na myśli takie postawy, które z góry zakładają, że niektóre kultury są gorsze niż własna).

3. Uczeń powinien poznać kultury muzyczne regionalnie najbliższe, stąd ich wybór, jak i dobór grup eksperymentalnych nie był przypadkowy.

Struktura testu sprawdzającego osiągnięcia muzyczne odzwierciedlała składowe tożsamościowe człowieka, zaś podzielenie go na dwie części (1. Wiedza oraz 2. Umiejętności słuchowe) wynikało z założenia, że efektem uczenia się muzyki powinna być znajomość określonych treści dotyczących dzieła i jego kulturowego kontekstu, a także słuchowe rozpoznawanie różnych zjawisk muzycznych, które uczeń poznawał również teoretycznie. Tak teoria i praktyka w zakresie wiedzy o własnej i innych kulturach muzycznych stanowiła komplementarne rozwiązanie. Ponadto słuchowa część testu miała za zadanie sprawdzić na ile uczeń potrafi nie tylko rozpoznawać określone zjawisko, ale również, w jaki sposób go analizuje oraz strukturyzuje³.

Analiza wybranych wyników testu «Muzyka czterech kultur».

W badaniach testowych wzięło udział 458 uczniów z następujących miast: Vedrunbei Bremen (Niemcy) – Gimnazjum, Słupsk (Polska) – Gimnazjum, Winnica (Ukraina) – Ogólnokształcąca Szkoła Średnia, Sumy (Ukraina) – Ogólnokształcąca Szkoła Średnia oraz Gimnazjum, Warszawa (Polska) – Gimnazjum. Całą populację podzielono na grupy eksperymentalne (n=8) oraz kontrolne (n=8), które wynosiły odpowiednio 220 uczniów uczestniczących w eksperymencie, oraz 238 biorących kontrolnie udział w badaniach. Przeciętna liczba uczniów w klasie wynosiła zatem w zaokrągleniu 28 w grupie eksperymentalnej, zaś 30 w klasie kontrolnej. W większości szkół młodzież była dość jednolita etnicznie i narodowo, oprócz szkoły w Warszawie, do której uczęszczała młodzież z kilku krajów, w największej liczbie Niemcy, następnie Polacy i inne narodowości. Szkoła najczęściej gromadzi uczniów – dzieci pracowników placówek dyplomatycznych w Warszawie.

³ Analityczno-strukturalny typ słuchania muzyki w jego typologii wymienia: W. Gruhn, *Wahrnehmen&Verstehen*. Wilhelmshafen 2004. S. 134-160

Wyniki testu przeliczono w wartościach ułamków dziesiętnych (frakcje od 0 do 1), oznaczających jaką część wszystkich zadań zostały wykonane przez daną grupę w szkole. Posłużono się więc współczynnikiem średniej arytmetycznej wspomaganej przez wartość rozstępu wyników, tzn. przedstawieniem ich od najniższego do najwyższego.

Tab. nr. 1

Ogólne wyniki testu wiedzy z zakresu treści programu eksperymentalnego „Muzyka czterech kultur”.

Grupy eksperymentalne				Grupy kontrolne			
Polska N=45	Ukraina N=70	Niemcy N=76	Niemieckie Gimnazjum w Warszawie N=29	Polska N=63	Ukraina N=90	Niemcy N=57	Niemieckie Gimnazjum w Warszawie N=28
0,36	0,43	0,33	0,32	0,14	0,16	0,12	0,11
0,22	0,26	0,21	0,21	Różnica wyników w gr. eksp. i gr. kontr			
2	1	3	4	Ranga			

Tab. nr.2.

Ogólne wyniki testu słuchowego z zakresu treści programu eksperymentalnego „Muzyka czterech kultur”.

Grupy eksperymentalne				Grupy kontrolne			
Polska N=45	Ukraina N=70	Niemcy N=76	Niemieckie Gimnazjum w Warszawie N=29	Polska N=63	Ukraina N=90	Niemcy N=57	Niemieckie Gimnazjum w Warszawie N=28
0,38	0,49	0,38	0,37	0,23	0,29	0,22	0,21
0,15	0,2	0,16	0,16	Różnica wyników w gr. eksp. i gr. kontr			
2	1	2	3	Ranga			

Analiza średnich wyników z obu części testu (wiedzowej i słuchowej) wskazują na wyraźnie wyższe osiągnięcia dydaktyczne w grupie uczniów ukraińskich, które przewyższają wyniki z pozostałych krajów. W teście wiedzowym Ukraina uzyskała w grupie eksperymentalnej wynik wyższy od znajdującej się za nią Polską o 0,17 frakcji oraz w teście słuchowym odpowiednio 0,11. Wynik ten częściowo uzyskano poprzez wyższe wyniki grupy kontrolnej, dającej pewną miarę różnicy wyniku na wejściu i wyjściu (pretest i posttest). Jakkolwiek, ze względu na obszerność badań nie poddano uczniów badaniami

wstępnyimi w zakresie testu osiągnięć, to porównanie grup eksperymentalnych i kontrolnych uświadamiają, że w zakresie opanowania treści nauczania dotyczącej wyróżnionych w programie kultur muzycznych uczniowie ukraińscy byli do niego lepiej przygotowani, a także osiągnęli najlepsze wyniki końcowe.

Tab. nr 3.

Wyniki testu wiedzy w poszczególnych kulturach muzycznych objętych programem: polskiej, niemieckiej, ukraińskiej, żydowskiej

Kultury Muzyczne	Grupy eksperymentalne				Grupy kontrolne			
	Polska N=45	Ukraina N=70	Niemcy N=76	Niemieckie Gimazjum w Warszawie N=29	Polska N=63	Ukraina N=90	Niemcy N=57	Niemieckie Gimazjum w Warszawie N=28
Polska	0,51	0,54	0,39	0,47	0,36	0,15	0,12	0,24
Niemiecka	0,28	0,35	0,52	0,42	0,04	0,16	0,19	0,13
Ukraińska	0,22	0,59	0,09	0,08	0,02	0,38	0,01	0,03
Żydowska	0,32	0,32	0,24	0,21	0,06	0,07	0,11	0,04
Europejska	0,43	0,38	0,33	0,33	0,17	0,17	0,14	0,06

Tab. nr 4.

Wyniki testu słuchowego w poszczególnych kulturach muzycznych objętych programem: polskiej, niemieckiej, ukraińskiej, żydowskiej

Kultury Muzyczne	Grupy eksperymentalne				Grupy kontrolne			
	Polska N=45	Ukraina N=70	Niemcy N=76	Niemieckie Gimazjum w Warszawie N=29	Polska N=63	Ukraina N=90	Niemcy N=57	Niemieckie Gimazjum w Warszawie N=28
Polska	0,44	0,39	0,24	0,32	0,23	0,16	0,11	0,19
Niemiecka	0,36	0,41	0,55	0,47	0,2	0,18	0,34	0,29
Ukraińska	0,32	0,65	0,18	0,22	0,07	0,50	0,10	0,10
Żydowska	0,26	0,40	0,37	0,29	0,13	0,17	0,15	0,11
Europejska	0,50	0,60	0,59	0,54	0,47	0,45	0,41	0,31

Kolejnym krokiem analizy wyników surowych testu sprawdzającego było zestawienie ich w poszczególnych częściach dotyczących treści nauczania wszystkich wyróżnionych muzycznych kultur narodowych oraz kultury europejskiej, jako tej, która budowała świadomość wspólnotową dla wszystkich

uczniów z trzech krajów. Naturalnie najbardziej oczywistym założeniem metodologicznym była hipoteza, z której wynikało, że każdorazowo uczniowie najlepsze rezultaty osiągną z zakresu wiedzy i umiejętności dotyczącej własnej kultury muzycznej. Przypuszczenie to dotyczyło zarówno grup eksperymentalnych jak i kontrolnych. O ile w teście wiedzy założenie te sprawdziło się (weryfikacja na poziomie wyników surowych) w zasadzie we wszystkich szkołach, tak w teście słuchowym lepsze rezultaty osiągnięto w umiejętnościach rozpoznawania utworów z kanonu europejskiego. Interesującym wynikiem było również to, uczniowie ukraińscy w grupie eksperymentalnej osiągnęli lepszy rezultat z zakresu wiedzy o polskiej kulturze muzycznej niż uczniowie polscy: odpowiednio 0,54 do 0,51. Jest to rezultat ciekawy, zważywszy na to, iż ukraińska grupa kontrolna uzyskała zdecydowanie niski wynik. Należy więc uwypuklić dobre postrzeganie polskiej kultury muzycznej wśród uczniów ukraińskich, jak i silne związki kulturowe łączące oba kraje Polski i Ukrainy.

Tab. nr 5.

Wyniki testu wiedzy w poszczególnych gatunkach muzycznych objętych programem: hymny narodowe i europejski, muzyka ludowa i stylizacja, muzyka sakralna, dzieło artystyczne z ważnym kontekstem kulturowy

Gatunki muzyczne	Grupy eksperymentalne				Grupy kontrolne			
	Polska N=45	Ukraina N=70	Niemcy N=76	Niemieckie Gimnazjum w Warszawie N=29	Polska N=63	Ukraina N=90	Niemcy N=57	Niemieckie Gimnazjum w Warszawie N=28
Hymny narodowe i europejski	0,38	0,62	0,59	0,49	0,16	0,13	0,3	0,28
Muzyka ludowa i stylizacja	0,4	0,51	0,31	0,32	0,18	0,23	0,09	0,12
Muzyka sakralna	0,41	0,38	0,32	0,33	0,12	0,14	0,1	0,05
Dzieło artystyczne z kontekstem kulturowym	0,18	0,22	0,2	0,19	0,05	0,11	0,08	0,04

Tab. nr 6.

Wyniki testu słuchowego w poszczególnych gatunkach muzycznych objętych programem: hymny narodowe i europejski, muzyka ludowe i stylizacja, muzyka sakralna, dzieło artystyczne z ważnym kontekstem kulturowym

Gatunki muzyczne	Grupy eksperymentalne				Grupy kontrolne			
	Polska N=45	Ukraina N=70	Niemcy N=76	Niemieckie Gimnazjum w Warszawie N=29	Polska N=63	Ukraina N=90	Niemcy N=57	Niemieckie Gimnazjum w Warszawie N=28
Hymny narodowe i europejski	0,59	0,76	0,82	0,83	0,5	0,61	0,61	0,61
Muzyka ludowa i stylizacja	0,36	0,47	0,29	0,29	0,15	0,25	0,11	0,12
Muzyka sakralna	0,41	0,46	0,44	0,37	0,48	0,33	0,45	0,32
Dzieło artystyczne z kontekstem kulturowym	0,17	0,23	0,25	0,24	0	0	0,03	0

Następne zestawienie wyników obu części testu ukazuje je w strukturze tematycznej. Policzono wyniki z zakresu bloków tematycznych stanowiących podstawę programu (patrz pierwsza kolumna z lewej). Okazało się, że najlepsze wyniki w zakresie testu wiedzy uzyskano w szkołach ukraińskich i niemieckich w bloku dotyczącym hymnów narodowych i europejskiego: odpowiednio 0,62 i 0,59. Nie jest łatwo wyjaśnić to zjawisko analizą jakościową. Być może w programie eksperymentalnym prowadzonym w tych szkołach kładziono nacisk na opanowanie tej wiedzy, jako ważnego elementu edukacji międzykulturowej. Uczniowie jednak powinni poznać wartości historyczno-kulturowe innych krajów, reprezentowanych właśnie poprzez hymn narodowy. Należało oczekiwać, że uczniowie szkół ukraińskich, zarówno w grupie eksperymentalnej, jak i kontrolnej uzyskają wyższe wyniki w zakresie wiedzy i umiejętności słuchowych o muzyce ludowej i jej artystycznej stylizacji. Analiza treści nauczania muzyki, jak i silny

nacisk w edukacji pozaszkolnej prowadzonej w tym kraju na ten gatunek muzyczny jeż częścią programu edukacji kulturalnej, jak i szeroko pojętego etosu narodowego, w którym ludowość odgrywa istotną rolę.

Podsumowanie. Fragmentaryczne przedstawienie wyników testowych, sprowadzających się do prezentacji najogólniejszych współczynników, pozwala na równie ogólną weryfikację skuteczności realizacji programu eksperymentalnego „Muzyka czterech kultur muzycznych”. Widoczna różnica pomiędzy wynikami w grupie eksperymentalnej i kontrolnej jest pozytywną konstatacją, która pozwala przede wszystkim na stwierdzenie, iż wiedza o innych kulturach muzycznych, szczególnie tych stanowiących historyczno-kulturowe powiązania europejskie (włączając obecną do holokaustu na naszym kontynencie kulturę żydowską), może być przez uczniów przyswajana, aczkolwiek stanowi dla nich pewna trudność. Świadomość powiązań kulturowych wszystkich krajów biorących udział w eksperymencie (z akcentem na kulturę muzyczną) staje się dla ucznia poprzez przyswojenie tych treści bardziej oczywista. Różnice pomiędzy wynikami testu w poszczególnych krajach można tłumaczyć rangą przedmiotu w szkołach, oraz tradycją eksponowania treści dydaktycznych z zakresu poszczególnych kultur muzycznych. Badania obejmujące osiągnięcia muzyczne szkół w Niemczech, Polsce i na Ukrainie nie były do tej pory w perspektywie porównawczej nigdy prowadzone. Dostarczają więc wiedzy o podobieństwach i różnicach nauczania muzyki, co stanowi ważną przestrzeń badawczą w założeniach edukacji międzykulturowej.

ЛИТЕРАТУРА

1. Chaciński J. Projekt muzycznej edukacji międzykulturowej jako forma kształcenia i wychowania młodzieży / J. Chaciński // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. – 2010. – № 7 (9). – Суми – Україна. – S. 338–346.
2. Chaciński J. Młodzież szkolna w perspektywie kanonów narodowych kultur muzycznych – autorski projekt edukacyjny realizowany w Polsce, Niemczech i na Ukrainie / J. Chaciński // Zadania Edukacji Artystycznej w XXI wieku ; (red.) Z. Rondonańska. – Olsztyn, 2012. – S. 148–169.
3. Chaciński J. Intercultural Teaching of Music at School as a Form of Dialogue and Meeting Youth from Neighbouring Countries: Poland, Germany and Ukraine / J. Chaciński // Teaching and Learning Processes ; (red.) G. Konkol, R. Nieczyporowski. – Gdańsk, 2012. – S. 99–112.

4. Chaciński J. Interkulturelle Musikpädagogik in Ost- und Mitteleuropa – ein Bericht über das eigene, vergleichende Forschungsprojekt in Polen, Ukraine und Deutschland / J. Chaciński // Musicaviva in schola XXIII. – Brno 2012. – S. 112–130.

5. Ehrenforth K. H. Verstehen und Auslegen. Die hermeneutischen Grundlagen einer Lehre von der didaktischen Interpretation von Musik / K. H. Ehrenforth. – Frankfurt am Main, Berlin, München : Diesterweg, 1971

6. Helms S. (red.) Musikpädagogik zwischen Rigonalisierung, Europäisierung und Globalisierung / S. Helms. – Kassel, 2000.

7. Richter Ch. Theorie und Praxis der didaktischen Interpretation von Musik / Ch. Richter. – Frankfurt am Main, Berlin, München : Diesterweg, 1976.

8. W. Gruhn Wahrnehmen & Verstehen. – Wilhelmshafen, 2004. – S. 134–160.

РЕЗЮМЕ

Ярослав Хациньський. Результати тестових досліджень слухових досягнень і знань учеників в сфері музикальних культур – польської, німецької, української і єврейської

В статті представлені общі результати порівняльних досліджень, проведених після реалізації експериментальної програми в гімназіях Польщі, Німеччини і України. Охарактеризовані зміст програми, яка складалася з тематических блоків, найбільш характерних музикальних творів і жанрів (національних і європейських гімнів, народної музики і її стилізації, сакральної музики і відомих композиторських творів). Показано, що крім культур країн, охоплених експериментальною програмою, вивчалася єврейська культура, складає виразительний історический контекст для цієї частини Європи і містить в собі високі художественні і гуманістическі цінності.

В статті фрагментарно представлені результати тестів, дозволяючих верифіцировать ефективність реалізації експериментальної програми «Музика чотирьох музикальних культур». Утверджується, що знання про них відображають історико-культурні зв'язки між європейськими країнами і будуть корисні школярикам.

Ключеві слова: експериментальна авторська програма «Музика чотирьох культур – польської, німецької, української і єврейської», результати слухового тесту, результати знаниєвого тесту.

SUMMARY

Jarosław Chaciński. Wyniki badań testu sprawdzającego osiągnięcia słuchowe oraz wiedzę uczniów z zakresu kultur muzycznych – polskiej, niemieckiej, ukraińskiej i żydowskiej

W niniejszym artykole zamierzono przedstawić najbardziej ogólne wyniki badań porównawczych przeprowadzonych po realizacji programu eksperymentalnego w szkołach na poziomie gimnazjalnym w Polsce, Niemczech i na Ukrainie. Treścią tego programu były bloki tematyczne dotyczące najbardziej charakterystycznych utworów i gatunków muzycznych stanowiących podstawę kanonów kulturowych w tych krajach (hymny narodowe i europejskie, muzyka ludowa i jej stylizacja, muzyka sakralna, wybitne dzieła artystyczne uwypuklające tożsamość narodową i europejską). Poza kulturami krajów, gdzie realizowano naukę muzyki, do programu dołączono również kulturę żydowską, w przekonaniu, że stanowi ona, pomimo swojej odmienności, bardzo wyraźny kontekst historyczny dla tej części Europy oraz zawiera w sobie niezwykle cenne wartości artystyczne i humanistyczne.

Podstawowym narzędziem zastosowanym do zbadania efektów końcowych programu był test sprawdzający osiągnięcia w zakresie wiedzy i umiejętności uczniów. Fragmentaryczne przedstawienie wyników testowych, sprowadzających się do prezentacji najogólniejszych współczynników, pozwala na równie ogólną weryfikację skuteczności realizacji programu eksperymentalnego «Muzyka czterech kultur muzycznych». Widoczna różnica pomiędzy wynikami w grupie eksperymentalnej i kontrolnej jest pozytywną konstatacją, która pozwala przede wszystkim na stwierdzenie, iż wiedza o innych kulturach muzycznych, szczególnie tych stanowiących historyczno-kulturowe powiązania europejskie (włączając obecną do holokaustu na naszym kontynencie kulturę żydowską), może być przez uczniów przyswajana, aczkolwiek stanowi dla nich pewna trudność. Świadomość powiązań kulturowych wszystkich krajów biorących udział w eksperymencie (z akcentem na kulturę muzyczną) staje się dla ucznia poprzez przyswojenie tych treści bardziej oczywista

Słowa kluczowe: eksperymentalny program autorski «Muzyka czterech kultur – polskiej, niemieckiej, ukraińskiej i żydowskiej», wyniki testu słuchowego, wyniki testu wiedzy.